

İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Hadis Dersine Yönelik Tutumları

Öz: Mezun ettiği öğrenci sayısı ve kontenjan dikkate alındığında 2005-2006 öğretim yılında eğitim hayatına başlayan İLİTAM bölümlerinde verilen eğitimin niteliği tartışılır hale gelmiştir. Bu tartışmaların ışığında yapılan akademik çalışmalar İLİTAM programı ve öğrencilerine yönelik genel araştırma sonuçlarını içermekte fakat spesifik olarak ders bazında örgün eğitime aralarındaki farkı incelememektedir. Bu bakımdan İlahiyat Fakültelerini örgün olarak okuyanlarla İlahiyat Lisans Tamamlama Programından mezun olanlar arasında nitelik açısından fark olup olmadığının ortaya konarak İLİTAM programlarının niteliği ve niceliği hakkında sağlıklı yorum yapılması sağlanmalıdır. Çalışmada bu amaca yönelik olarak İLİTAM öğrencilerinin hadis birikimi, hadis derslerine olan ilgileri ve bu derslerinden beklentileri araştırılmıştır. Araştırmada nicel desen üzerine kurgulanmış ve betimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeli uygulanmıştır. Araştırmaya 2020-2021 öğretim yılında Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İLİTAM bölümü son sınıfta öğrenim gören 247 öğrenci katılmıştır. Araştırmada İLİTAM programındaki hadis derslerinin sayısının yetersiz olduğu, İlahiyat ön lisansta okudukları Hadis Tarihi ve Usulü kaynaklarının yetersiz kaldığı, kendilerini örgün İlahiyat öğrencilerine göre yetersiz hissettikleri, İLİTAM programında yer alan Hadis Metinleri Dersinde hocaların usul konularına girmelerini önemsedikleri, Hadis Edebiyatından yararlanma konularında yetersiz kaldıkları, Hadis Tarihi ve Usulü konularında ders kitabı haricinde okuma yapmadıkları, Araçta eğitimi eksikliklerinden dolayı Hadis Metinleri Derslerinde zorlandıkları sonucu çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat, Eğitim, Uzaktan Eğitim, İLİTAM, Hadis.

Attitude of Students of the Department of Theology Undergraduate Completion Program (ILITAM) Towards Hadith Course

Muhammet Fatih
GENÇ

Mehmet
AYHAN

Abstract: Considering the number of students graduated and the quota, the quality of the education given in the departments of ILITAM, which started its education life in the 2005-2006 academic year, has become controversial. Academic studies conducted in the light of these discussions include general research results for the ILITAM program and its students, but do not specifically examine the difference between them and formal education on a course basis. In this respect, it should be determined whether there is a difference in terms of quality between those who formally study at the Faculties of Theology and those who graduate from the Theology Undergraduate Completion Program, and it should be ensured that a healthy interpretation is made about the quality and quantity of ILITAM programs. In this context, in this study, the knowledge of ILITAM students, their interest in hadith lessons and their expectations from these lessons were investigated. The research was built on quantitative design and scanning model, which is one of the descriptive research methods, was applied. In the 2020-2021 academic year, 247 students studying in the last year of Kocaeli University Faculty of Theology, İLİTAM department participated in the research. In the research, the number of hadith courses in the ILITAM program was insufficient, the hadith history and traditional sources they studied in theology associate degree were insufficient, they felt inadequate compared to the formal theology students, the teachers in the Hadith Texts course in the ILITAM program gave importance to the topics of procedure, they were insufficient in benefiting from the hadith literature. It was concluded that they did not read except for the course book in the subjects of Method and History, and that they had difficulty in hadith texts lessons due to their lack of Arabic education.

Keywords: Theology, Education, Distance Education, ILITAM, Hadith.

* Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı. E-Posta: mfgenc@hotmail.com ORCID ID: <https://www.orcid.org/0000-0001-5387-0534>

** Dr. Öğr. Üyesi. Kocaeli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Anabilim Dalı. E-Posta: muhayhan02@gmail.com ORCID ID: <https://www.orcid.org/0000-0003-1836-7807>.

Giriş

Uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrencinin zamansal ve mekânsal olarak birbirinden farklı yerlerde olduğu alternatif bir eğitim modelidir.¹ Uzaktan eğitimde örgün eğitimden farklı olarak öğretmen ve öğrenci fiziksel olarak aynı mekânda değildir. Örgün eğitimde olduğu gibi yüz yüze iletişim yerine teknolojik faydalanılır.² Öğretmen ve öğrencinin fiziksel olarak birbirinden uzakta olması ilk bakışta bir dezavantaj gibi görünse de bu model sayesinde eğitimin paydaşları olan öğretene ve öğrenenlere zaman ve mekân esnekliği sağlanmaktadır. Bu durumda öğrenmeyi hedefleyen her bireyin eğitime ulaşmasında fırsat eşitliği sağladığı düşünülmektedir.³

Temeli yaklaşık iki yüz yıl öncesine dayanan uzaktan eğitim ülkemizdeki tarihi 1950'li yıllara kadar gitmekle birlikte eğitim sisteminin günün koşullarına uygun bir şekilde değişmesi ve gelişmesine paralel olarak bu işe önem verilmesi 1974 tarihinden sonra olmuş ve daha sonraki yıllarda gelişerek yaygınlaşmıştır⁴. Bu gelişmelerin sonucunda ülkemizde farklı bölümleri içinde barındıran açık öğretim fakülteleri açılmıştır. Bu fakültelele bağlı olarak açılan bölümlerden biri de İlahiyat Lisans Tamamlama Programı (İLİTAM) programlarıdır. Türkiye'de ilk defa Ankara Üniversitesi'nde 2005-2006 öğretim yılında eğitime başlayan daha sonra 16 İlahiyat Fakültesine yayılan İLİTAM programından⁵ bugüne kadar 30 bin kişi yararlanmıştır.⁶

Günümüzde İlahiyat eğitiminin bir parçası olarak açılan İLİTAM programı başlangıçta Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) Personelinin niteliğini artırmak üzere düşünülmüştür. Ancak zaman içerisinde DİB personeli haricinde İlahiyat Meslek Yüksek Okulu Mezunlarının tamamını içine alacak şekilde kapsamı genişletilmiştir.

- 1 A.A. Gujjar ve M.A. Malik, "Preparation of instructional material for distance teacher education", *Turkish Online Journal of Distance Education*, 8/1 (2007): 55-57.
- 2 M.G. Moore, "Theory of transactional distance." *Theoretical principles of distance education içinde* (London: Routledge, 1993). 22-26.
- 3 E. Bunker, "The history of distance education through the eyes of the international council for distance education", *Handbook of distance education içinde ed. M. G. Moore ve W. G. Anderson*, (New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, 2003), 50-52.
- 4 Emrah Altun, "Eğitmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Pedagojik Yeterliliklerinin Uzaktan Eğitim Ders Videoları Aracılığıyla İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2020), 10.
- 5 Tuncay Karateke, "İLİTAM Öğrencilerinin Bu Programı Seçme Nedenleri ve Karşılaştıkları Sorunlar: Fırat Üniversitesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/39 (Haziran 2020): 238.
- 6 Süleyman Gümrükçüoğlu ve Muhammet Fatih Genç, "İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin İlahiyat Eğitimine Bakışı Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İLİTAM Örneği", *İHYA Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2020): 645.

Nitekim 2018 yılında Yükseköğretim Kanunu'na eklenen geçici madde ile “*ilahiyat ön-lisans programından mezun olanlara ilahiyat ve aynı programı uygulayan fakültelerde, eşdeğer alanlarda lisans tamamlama eğitimi yaptırılmasını; bu eğitimin usul ve esasları ile her yıl tahsis edilecek kontenjanlarının Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenmesini*”⁷kararlaştırmıştır. Gerekçesi ise; “*İlahiyat ön-lisans mezunlarının, bilimsel seviyelerinin yükseltilerek bu sayede topluma hizmet sorumluluklarının daha üst düzeyde yerine getirilmesi ve kamuda çalışanlarının özlük haklarının iyileştirilmesi*” olarak belirtilmiştir.⁸ Bu tasarıya ek olarak kamuoyunda İLİTAM programının açılma nedenleri arasında 28 Şubat mağduriyetini gidermek, Yüksek din öğrenimi gören kişi sayısını çoğaltmak, Diyanet İşler Başkanlığı'nda görev yapan din görevlilerinin eğitim düzeyini yükseltmek gibi nedenler de sayılmaktadır.⁹

İlgili kanunun çıkarılma gerekçesi olan insan kaynağı kalitesinin geliştirilmesi hedefi önemli olmakla birlikte İLİTAM programlarının bu hedefleri ne kadar gerçekleştirebildiği ve nitelik boyutu İlahiyat camiasında tartışmaların merkezi haline gelmiştir. Bu tartışmaların gölgesinde İLİTAM ders programları 2011- 2012 eğitim yılında İlahiyat ön lisans programları ile uyumlu hale getirilmiştir (YÖK, 2010/3044). Bu düzenleme ile İLİTAM programlarında dört yarıyıldan % 65'i Temel İslam Bilimleri (Kur'an, Arapça, Sistematik Kelam, Fıkıh Usulü, İslam Hukuku, Hadis Metinleri, Tasavvuf, Tefsir vb.), %25'i Felsefe ve Din Bilimleri (Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi, İslam Ahlak Felsefesi, Din Felsefesi, Mantık, Dinler Tarihi), %8'i İslam Tarihi ve %2'si de Osmanlı Türkçesi dersi toplamda 80 kredi ders yer almaktadır.¹⁰ Yapılan bu düzenlemelere karşın İLİTAM programında örgün İlahiyat eğitimine kıyasla Arapça hazırlık sınıfının bulunmaması, örgün İlahiyat müfredatına göre sınırlı dersler ve yüzeysel içerikle sunulması ve çoktan seçmeli testlerle başarının ölçülmesi örgün İlahiyat eğitimine göre dezavantaj oluşturmaktadır. Bu durum

7 25/04/2018 tarihli 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'na eklenen 76 numaralı geçici madde. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>, Erişim Tarihi:22.05.2021.

8 Atilla Arkan, “İlahiyat Eğitimi ve İlahiyat Lisans Tamamlama Programları (İLİTAM)”, Erişim Tarihi:23.02.2021, SETA, 28 Aralık 2018, <https://www.setav.org/ilahiyat-egitimi-ve-ilahiyat-lisans-tamamlama-programlari-İLİTAM/>.

9 Değerler Eğitimi Merkezi (DEM), “İlahiyat Lisans Tamamlama Programları ile İlgili Geçici Kanun Tasarısı Üzerine Değerlendirme” (2018), (Erişim Tarihi 17.04.2021).1-2.

10 Recep Kaymakcan,-Hasan Meydan ve Adnan Telli, “Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi”, Değerler Eğitimi Dergisi = Journal of Values Education XI, 26 (2013): 97, Tuncay Karateke, “İLİTAM Öğrencilerinin Bu Programı Seçme Nedenleri ve Karşılaştıkları Sorunlar: Fırat Üniversitesi Örneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/39 (Haziran 2020): 239.

İLİTAM programının tarihten günümüze İlahiyat eğitiminin genel karakteristiğini yansıtmadığına yönelik eleştirileri de beraberinde getirmektedir.¹¹ Bu bağlamda 25. ve 26. İlahiyat ve İslami İlimler Dekanlar Toplantısı Sonuç Bildirgesinde İLİTAM Programı diğer bazı olumsuz yönlerinin yanında özellikle İlahiyat eğitim-öğretiminde kaliteyi olumsuz yönde etkileyen önemli faktörlerden biri olarak eleştirilmiş ve adalete aykırı olma, fırsat eşitsizliği vb. gerekçelerle programın kapatılması teklif edilmiştir.¹² İLİTAM programı ile ilgili yapılan akademik çalışmalar da bu eleştirileri haklı çıkarmaktadır. Yapılan araştırmalarda bu bölümde okuyan öğrencilerin öğretim elemanlarının uzaktan eğitim yeterliliklerini yeterli bulmadıkları, bu programda öğrenim görmekten tatmin olmadıkları, kendilerini örgün İlahiyat mezunlarına göre yetersiz gördükleri, yüz yüze eğitim imkânı olsa örgün İlahiyat eğitimi tercih edecekleri, öğrencilerinin uzaktan öğretime yönelik tutum düzeylerinin yüksek olmadığı ve programın İlahiyat eğitiminin kalitesini olumsuz etkilediği gerekçesiyle kapatılması gerektiği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.¹³ Bu çalışmalar İLİTAM programı ve öğrencilerine yönelik genel araştırma sonuçlarını içermekte fakat spesifik olarak ders bazında örgün eğitimle aralarındaki farkı incelememektedir. Bu bakımdan İlahiyat Fakültelerini örgün olarak okuyanlarla İlahiyat Lisans Tamamlama Programından mezun olanlar arasında nitelik açısından fark olup olmadığı ortaya konarak İLİTAM programlarının niteliği ve niceliği hakkında sağlıklı yorum yapılması sağlanmalıdır.¹⁴

11 DEM, "Değerlendirme", 1-2.

12 Bk. "25. İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri Dekanlar Toplantısı Sonuç Bildirgesi – İlahiyat Fakültesi", 226, erişim: 24 Nisan 2021, <https://ilahiyat.sinop.edu.tr/25-ilahiyat-ve-islami-ilimler-fakulteleri-dekanlar-toplantisi-sonuc-bildirgesi/>; "26. İlahiyat ve İslami İlimler Dekanlar Toplantısı Sonuç Bildirisi", adanapost, erişim: 24 Nisan 2021, <https://www.adanapost.com/26-ilahiyat-ve-islami-ilimler-dekanlar-toplantisi-sonuc-bildirisi-139717h.htm>.

13 Bk. Yasemin Kılıç, Eş zamanlı ve eş zamansız uzaktan eğitim ortamlarındaki çevrimiçi etkileşimlerin yapısal çözümlemesi (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi 2010); Recep Kaymakcan, Hasan Meydan ve Adnan Telli, "Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi = Journal of Values Education* XI, 26 (2013):71-110; Recep Kaymakcan, Hasan Meydan, Adnan Telli ve Yasemin Cevherli, "İlahiyat Lisans Tamamlama Programının Verimliliği Üzerine Olgusal Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/26 (2014), 43-62.; Nurullah Altaş, N. (2016). "Türkiye'de Dini Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14/31 (2016):7-42; Fatma Arslan ve Özgen Korkmaz, (2019). "İLİTAM Lisans Tamamlama Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Etkileşim Kaygıları ve Uzaktan Eğitime Dönük Tutumları", *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/1(2019): 12-25. Mustafa Köylü, (2013). "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik Mi Nitelik Mi?", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35/35 (2013): 21-44.

14 İLİTAM programında ders veren öğretim elemanları ve öğrencilerinin programın fonksiyonlarına ve uygulama süreçlerinin kalitesine yönelik algılarıyla ilgili bir çalışma için bk. Recep

Bu amacı ders bazında yerine getirmeyi hedefleyen çalışmamız Hadis Dersleri özelindedir. Bilindiği üzere İLİTAM programında Hadis Metinleri I ve Hadis Metinleri II dersleri yer almaktadır. Hadis Tarihi ve Hadis Usulü Dersleri İlahiyat Ön Lisans programında yer almaktadır. Örgün İlahiyat eğitiminde ise 2015 yılından yapılan değişiklikle;¹⁵ ilk üç sınıfın tüm dönemlerine haftada ikişer saat olmak üzere toplam on iki saat “Hadis” dersine yer verilmiştir. Bu dersler birinci sınıfta “Hadis Tarihi ve Usulü” ikinci ve üçüncü sınıflarda “Hadis I”, “Hadis II”, “Hadis III” ve “Hadis IV” adıyla programda yer bulmuştur.¹⁶

Bu bağlamda çalışmada İLİTAM öğrencilerinin hadis birikimi, hadis derslerine olan ilgileri ve bu derslerinden beklentileri araştırılmıştır. Elde edilen veriler örgün eğitimdeki hadis eğitimi hakkında yapılan araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılarak analiz edilmiş ve öneriler sunulmuştur.

2. Yöntem

2.1. Desen

İLİTAM bölümü öğrencilerinin hadis dersine yönelik tutumları hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bu araştırma nicel desen üzerine kurgulanmış ve betimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeli uygulanmıştır. Tarama modeli, çok sayıda bireyden oluşan bir evrende, evrenin tümü veya onu temsil eden örneklem üzerinden evrenin tümü hakkında genel bir yargıya varmak için yapılan tarama düzenlemeleridir.¹⁷

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni 2020-2021 öğretim yılında Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İLİTAM bölümü son sınıfta öğrenim gören 911 öğrencidir. Araştırmanın örnekleme ise seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 247 öğrenciden oluşmaktadır.

Kaymakcan vd, “Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi” 71-110.

15 Bk. Yüksek Öğretim Kurulu’nun 25.07.2015 tarih 41638 sayılı yazısı.

16 İlahiyat Fakültelerinde genellikle asgari 12 saat olan Hadis derslerine seçmeli dersler dahil edilmiştir.

17 Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (Ankara: Nobel Yayınları, 2011), 109-111.

2.3. Veri Toplama Aracı

İLİTAM bölümü öğrencilerinin hadis dersine yönelik tutumları hakkında bilgi edinebilmek için daha önceden örgün İlahiyat eğitimi alanlara yönelik yapılan anket formları¹⁸ incelenmiş ve İLİTAM öğrencilerine yönelik sorular eklenerek geliştirilmiştir. Anket sonuçları tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 17.0 programı kullanılmıştır. Yorumlanma aşamasında yüzde ve sayı yöntemi ile analiz yapılmıştır. Kullanılan anket içerisinde “kesinlikle katılıyorum” “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde likert tarzında 46 soru sorulmuştur. Ankette yer alan sorulara güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha testi uygulanmıştır. Bu testin sonucunda çalışmanın güvenilirlik katsayısı 0,71 olarak bulunmuş ve anketin güvenilir olduğu görülmüştür. Araştırma soruları Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin 08/02/2021 tarih ve -E-93410193-604.02-17030 sayılı yazısı gereği etik kurul kararı çerçevesinde izin alınarak yapılmıştır.

3. Bulgular

3.1. İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Hadis Dersi Beklentilerine Yönelik Bulgular

Tablo 1. Hadis Derslerinde sıklırım

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	117	47,4
Katılmıyorum	109	44,1
Kararsızım	15	6,1
Katılıyorum	4	1,6
Kesinlikle Katılıyorum	2	8,
Toplam	247	100,0

18 Bk. Salih Kesgin “İlahiyat Fakültelerinde Hadis Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını: Tespit ve Teklifler”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2(2016), Ürkmez, Ahmed. “Sosyal Kesimler Ve Sünnet Algıları Araştırması: Malatya (Hadis Alan Yorumu)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/28 (2012); Huriye Martı, “Hadis Usulü Bilincinin Geliştirilmesi Bağlamında İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Usul Algısına Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/28 (2009): 47-68.

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “hadis derslerinden sıkılıp sıkılmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 47,4’ü “kesinlikle katılmıyorum”, %44,1’i “katılmıyorum” cevabını verirken, % 6,1’i “kararsızım”, % 1,6’sı “katılıyorum”, % 0,8’i “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 91,5’i hadis dersinden sıkılmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 2. Hadis Metinleri Derslerinde edindiğim bilgilerin mezun olduktan sonra işime yarayacağını düşünmüyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	122	49,4
Katılmıyorum	54	21,9
Kararsızım	7	2,8
Katılıyorum	23	9,3
Kesinlikle Katılıyorum	41	16,6
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “Hadis Metinleri Derslerinde edindikleri bilgilerin mezun olduktan sonra işine yarayıp yaramayacağı” sorulmuş öğrencilerin % 49,4’ü “kesinlikle katılmıyorum”, %21,9’u “katılmıyorum” cevabını verirken, % 2,8’i “kararsızım”, % 9,3’ü katılıyorum, % 16,6’sı “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 71,3’ü hadis derslerinin mezun olduktan sonra işlerine yarayacağını belirtmiştir.

Tablo 3. Hadis Derslerinin haftalık programdaki ders saati arttırılmalıdır

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,2
Katılmıyorum	50	20,2
Kararsızım	53	21,5
Katılıyorum	96	38,9
Kesinlikle Katılıyorum	45	18,2
Toplam	247	100,0

“Hadis dersinin haftalık programdaki saatinin arttırılıp arttırılmaması” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 1,2’si “kesinlikle katılmıyorum”, % 20,2’si “katılmıyorum” cevabını verirken, % 21,5’i “kararsızım”, % 38,9’u “katılıyorum”, % 18,2’si “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 57,1’i hadis derslerinin ders saatlerinin arttırılmasını istemiştir.

Tablo 4. Gelecekteki meslek hayatımda hadis bilgisi önemlidir

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,0
Katılmıyorum	1	4,
Kararsızım	5	2,0
Katılıyorum	54	21,9
Kesinlikle Katılıyorum	182	73,7
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “gelecekteki meslek hayatlarında hadis bilgisinin önemli olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 2’si “kesinlikle katılmıyorum”, % 0,4’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 2’si “kararsızım”, % 21,9’u “katılıyorum”, % 73,7’si “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 95,6’sı hadis bilgisinin gelecekteki meslek hayatlarında önemli olduğunu belirtmiştir.

Tablo 5. Hadis Derslerine sadece sınavda başarılı olmak için çalışırım

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	127	51,4
Katılmıyorum	101	40,9
Kararsızım	9	3,6
Katılıyorum	5	2,0
Kesinlikle Katılıyorum	5	2,0
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümünde okuyan öğrencilere “Hadis derslerine sadece sınav için çalışıp çalışmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 51,4’ü “kesinlikle katılmıyorum”, % 40,9’u “katılmıyorum” cevabını verirken, % 3,6’sı “kararsızım”, % 2’si “katılıyorum”, % 2’si “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin %92,3’ü hadis derslerine sadece sınavda başarılı olmak için çalışmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 6. Hadis bilgisi günlük hayatımda işe yaramaz

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	178	72,1
Katılmıyorum	63	25,5
Kararsızım	3	1,2
Katılıyorum	1	,4
Kesinlikle Katılıyorum	2	,8
Toplam	247	100,0

"Hadis bilgisinin günlük hayatlarında işe yarayıp yaramadığı" öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 72,1'i "kesinlikle katılmıyorum", % 25,5'i "katılmıyorum" cevabını verirken, % 1,2'i "kararsızım", % 0,4'ü "katılıyorum", % 0,8'i "kesinlikle katılıyorum" demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 97,6'sı hadis bilgisinin günlük hayatlarında gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 7. İlahiyat Önlisans'ta Hadis Usulü ile ilgili okuduğum kaynaklar yeterlidir.

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	66	26,7
Katılmıyorum	121	49,0
Kararsızım	35	14,2
Katılıyorum	18	7,3
Kesinlikle Katılıyorum	7	2,8
Toplam	247	100,0

Öğrencilere "İlahiyat Önlisans'ta Hadis Usulü ile ilgili okudukları kaynakların yeterli olup olmadığı" sorulmuş öğrencilerin % 26,7'si "kesinlikle katılmıyorum", % 49'u "katılmıyorum" cevabını verirken, % 14,2'si "kararsızım", % 7,3'ü "katılıyorum", % 2,8'i "kesinlikle katılıyorum" demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 75,7'si İlahiyat Önlisans'ta Hadis Usulü ile ilgili okudukları kaynakların yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 8. Örgün İlahiyat eğitim öğrencilerine göre hadis birikiminin yeterli olduğunu düşünüyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	20	8,1
Katılmıyorum	77	31,2
Kararsızım	83	33,6
Katılıyorum	44	17,8
Kesinlikle Katılıyorum	23	9,3
Toplam	247	100,0

“Örgün İlahiyat eğitim öğrencilerine göre hadis birikimlerinin yeterli olup olmadığı” İLİTAM bölümü öğrencilerine sorulmuş öğrencilerin % 8,1’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 31,2’si “katılmıyorum” cevabını verirken, % 33,6’sı “kararsızım”, % 18,8’i “katılıyorum”, % 9,3’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 26,1’i Örgün eğitim öğrencilerine göre hadis birikimlerinin yeterli görmektedir.

Tablo 9. Hadis Metinleri Dersleri hocayla en çok doğrudan iletişim kurma ihtiyacı duyduğum derslerdendir

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	33	13,4
Kararsızım	60	24,3
Katılıyorum	103	41,7
Kesinlikle Katılıyorum	49	19,8
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “Hadis Metinleri Derslerinin hocayla en çok doğrudan iletişim kurma ihtiyacı duyduğu derslerden olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 13,4’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 24,3’ü “kararsızım”, % 41,7’si “katılıyorum”, % 19,8’i “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 61,5’i Hadis Metinleri Derslerinin hocayla en çok doğrudan iletişim kurma ihtiyacı duyduğu derslerden biri olduğunu belirtmiştir.

Tablo 10. *Hadis Metinleri Dersleri esnasında usul konularına yer verilmesi, dersten alınması gereken mesajı gölgelemektedir*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	43	17,4
Katılmıyorum	126	51,0
Kararsızım	46	18,6
Katılıyorum	25	10,1
Kesinlikle Katılıyorum	7	2,8
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “Hadis Metinleri Dersleri esnasında usul konularına yer verilmesi, dersten alınması gereken mesajı gölgeleyip gölgelemediği” sorulmuş öğrencilerin % 17,4’ü “kesinlikle katılmıyorum”, %51’i “katılmıyorum” cevabını verirken, % 18,6’sı “kararsızım”, % 10,1’i “katılıyorum”, % 2,8’i “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 68,4’ü Hadis Metinleri Dersleri esnasında usul konularına yer verilmesinin, dersten alınması gereken mesajı gölgelemediğini belirtmiştir.

3.2. İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Hadis Usulü, Hadis Tarihi ve Hadis İlimleri Birikimlerine Yönelik Bulgular

Tablo 10. *Hadis ile ilgili kavramları biliyorum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,0
Katılmıyorum	31	12,6
Kararsızım	64	25,9
Katılıyorum	131	53,0
Kesinlikle Katılıyorum	16	6,5
Toplam	247	100,0

“Hadis ile ilgili kavramları bilip bilmedikleri” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 2’si “kesinlikle katılmıyorum”, % 12,6’sı “katılmıyorum” cevabını verirken, % 25,9’u “kararsızım”, % 53’ü “katılıyorum”, % 6,5’i “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 59,5’i hadis ile ilgili kavramları bildiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 12. *Vahiy ve sünnet arasındaki ilişkiyi açıklayabiliyorum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	4	1,6
Kararsızım	16	6,5
Katılıyorum	154	62,3
Kesinlikle Katılıyorum	71	28,7
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümünde okuyan öğrencilere “*Vahiy ve sünnet arasındaki ilişkiyi açıklayıp açıklayamayacakları*” sorulmuş “öğrencilerin” % 0,8’i “*kesinlikle katılmıyorum*”, % 1,6’sı “*katılmıyorum*” cevabını verirken, % 6,5’i “*kararsızım*”, % 62,3’ü “*katılıyorum*”, % 28,7’si “*kesinlikle katılıyorum*” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 91’i vahiy-sünnet ilişkisini açıklayabildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 13. *“Hadis Usulü” kavramının ne ifade ettiğini açıklayabilirim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	5	2,0
Kararsızım	45	18,2
Katılıyorum	153	61,9
Kesinlikle Katılıyorum	42	17,0
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “*Hadis Usulü kavramının ne ifade ettiğini açıklayıp açıklayamayacakları*” sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i “*kesinlikle katılmıyorum*”, % 2’si “*katılmıyorum*” cevabını verirken, % 18,2’si “*kararsızım*”, % 61,9’u “*katılıyorum*”, % 17’si “*kesinlikle katılıyorum*” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 78,9’u Hadis Usulü kavramının ne ifade ettiğini açıklayabildiklerini belirtmiştir.

Tablo 14. *Hadis Usulünde âhad, mütevâtir, sahîh, hasen, zayıf, kavramlarının ne ifade ettiğini muhatabımı ikna edecek şekilde açıklayabilirim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	25	10,1
Kararsızım	56	22,7
Katılıyorum	130	52,6
Kesinlikle Katılıyorum	34	13,8
Toplam	247	100,0

“Hadis Usulünde âhad, mütevâtir, sahîh, hasen, zayıf, kavramlarının ne ifade ettiğini muhatabımı ikna edecek şekilde açıklayıp açıklayamayacakları” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i *“kesinlikle katılmıyorum”*, % 10,1’i *“katılmıyorum”* cevabını verirken, % 22,7’si *“kararsızım”*, % 52,6’sı *“katılıyorum”*, % 13,8’i *“kesinlikle katılıyorum”* demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 66,4’ü Hadis Usulünde âhad, mütevâtir, sahîh, hasen, zayıf, kavramlarının ne ifade ettiğini muhatabımı ikna edecek şekilde açıklayabileceklerini belirtmiştir.

Tablo 15. *Bir hadisin “sahîh” olarak kabul edilmesi için hangi şartları taşıması gerektiğini biliyorum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	9	3,6
Kararsızım	30	12,1
Katılıyorum	155	62,8
Kesinlikle Katılıyorum	51	20,6
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine *“Bir hadisin “sahîh” olarak kabul edilmesi için hangi şartları taşıması gerektiğini bilip bilmedikleri”* sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i *“kesinlikle katılmıyorum”*, % 3,6’sı *“katılmıyorum”* cevabını verirken, % 12,1’i *“kararsızım”*, % 62,8’i *“katılıyorum”*, % 20,6’sı *“kesinlikle katılıyorum”* demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 83,4’ü *“bir hadisin “sahîh” olarak kabul edilmesi için hangi şartları taşıması gerektiğini bildiklerini”* ifade etmiştir.

Tablo 16. *Mütekaddimûn Dönemi Hadis Usulü kitaplarının temel niteliklerini biliyorum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	3,6
Katılmıyorum	71	28,7
Kararsızım	93	37,7
Katılıyorum	67	27,1
Kesinlikle Katılıyorum	7	2,8
Toplam	247	100,0

"Mütekaddimûn Dönemi Hadis Usulü kitaplarının temel niteliklerini bilip bilmedikleri" öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 3,6'sı "kesinlikle katılmıyorum", % 28,7'si "katılmıyorum" cevabını verirken, % 37,7'si "kararsızım", % 27,1'i "katılıyorum", % 2,8'i kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 29,9'u Mütekaddimûn Dönemi Hadis Usulü kitaplarının temel niteliklerini bildiklerini belirtmiştir.

Tablo 17. *Mütekaddimûn ve Müteahhirûn Dönemi Hadis Usulü kitaplarına birer örnek verebilirim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	4,0
Katılmıyorum	68	27,5
Kararsızım	98	39,7
Katılıyorum	63	25,5
Kesinlikle Katılıyorum	8	3,2
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine "Mütekaddimûn ve Müteahhirûn Dönemi Hadis Usulü kitaplarına birer örnek verip veremeyecekleri" sorulmuş öğrencilerin % 4'ü kesinlikle katılmıyorum, % 27,5'i katılmıyorum cevabını verirken, % 39,7'si kararsızım, % 25,5'i katılıyorum, % 3,2'si kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 28,7'si Mütekaddimûn ve Müteahhirûn Dönemi Hadis Usulü kitaplarına birer örnek verebileceğini ifade etmiştir.

Tablo 18. *En çok rivayette bulunan beş sahabe râvisinin isimlerini sayabilirim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	8,
Katılmıyorum	9	3,6
Kararsızım	33	13,4
Katılıyorum	143	57,9
Kesinlikle Katılıyorum	60	24,3
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “*En çok rivayette bulunan beş sahabe râvisinin isimlerini sayıp sayamayacakları*” sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i “*kesinlikle katılmıyorum*”, % 3,6’sı “*katılmıyorum*” cevabını verirken, % 13,4’ü “*kararsızım*”, % 57,9’u “*katılıyorum*”, % 24,3’ü “*kesinlikle katılıyorum*” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 82,2’si En çok rivayette bulunan beş sahabe râvisinin isimlerini sayabileceklerini belirtmiştir.

Tablo 19. *Hadis Metinleri Derslerinde Hadis Usulü bilgimin azlığı nedeniyle zorlanıyorum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	12	4,9
Katılmıyorum	74	30,0
Kararsızım	47	19,0
Katılıyorum	92	37,2
Kesinlikle Katılıyorum	22	8,9
Toplam	247	100,0

“*Hadis Metinleri Derslerinde Hadis Usulü bilgilerinin azlığı nedeniyle zorlanıp zorlanmadıkları*” öğrencilere sorulmuş, öğrencilerin % 4,9’u “*kesinlikle katılmıyorum*”, % 30’u “*katılmıyorum*” cevabını verirken, % 19’u “*kararsızım*”, % 37,2’si “*katılıyorum*”, % 8,9’u “*kesinlikle katılıyorum*” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 46,1’i Hadis Metinleri Derslerinde Hadis Usulü bilgisinin azlığı nedeniyle zorlandıklarını ifade etmiştir.

Tablo 20. “Riyâzu’s-Sâlihîn” adlı eserin kim tarafından yazıldığını ve içeriğini biliyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,2
Katılmıyorum	15	6,1
Kararsızım	32	13,0
Katılıyorum	122	49,4
Kesinlikle Katılıyorum	75	30,4
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “Riyâzu’s-Sâlihîn” adlı eserin kim tarafından yazıldığını ve içeriğini bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 1,2’si “kesinlikle katılmıyorum”, % 6,1’i “katılmıyorum” cevabını verirken, % 13’ü “kararsızım”, % 49,4’ü “katılıyorum”, % 30,4’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 79,8’ü “Riyâzu’s-Sâlihîn” adlı eserin kim tarafından yazıldığını ve içeriğini bildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 21. İLİTAM ders programına Hadis Usulü ve Hadis Tarihi dersleri konulmasını istiyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	2,4
Katılmıyorum	13	5,3
Kararsızım	28	11,3
Katılıyorum	120	48,6
Kesinlikle Katılıyorum	80	32,4
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “İLİTAM ders programına Hadis Usulü ve Hadis Tarihi dersleri konulmasını isteyip istemedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 2,4’ü kesinlikle “katılmıyorum”, % 5,3’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 11,3’ü “kararsızım”, % 48,6’ı “katılıyorum”, % 32,4’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 89’u İLİTAM ders programına Hadis Usulü ve Hadis Tarihi dersleri konulmasını istediklerini ifade etmiştir.

Tablo 22. *Hadis Metinleri Derslerinde Hadis Tarihi bilgimin azlığı nedeniyle zorlanıyorum.*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	3,6
Katılmıyorum	62	25,1
Kararsızım	53	21,5
Katılıyorum	98	39,7
Kesinlikle Katılıyorum	25	10,1
Toplam	247	100,0

“Hadis Metinleri Derslerinde Hadis Tarihi bilgilerinin azlığı nedeniyle zorlanıp zorlanmadıkları” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 3,6’sı *“kesinlikle katılmıyorum”*, % 25,1’i *“katılmıyorum”* cevabını verirken, % 21,5’i *“kararsızım”* % 39,7’si *“katılıyorum”*, % 10,1’i *“kesinlikle katılıyorum”* demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 49,8’i Hadis Metinleri Derslerinde Hadis Tarihi bilgilerinin azlığı nedeniyle zorlandıklarını ifade etmiştir.

Tablo 23. *“Muhtelifü'l-hadis” kavramının neyi ifade ettiğini açıklayabilirim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	30	12,1
Kararsızım	56	22,7
Katılıyorum	130	52,6
Kesinlikle Katılıyorum	29	11,7
Toplam	247	100,0

Öğrencilere *“Muhtelifü'l-hadis” kavramının neyi ifade ettiğini açıklayıp açıklayamadıkları* sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i *“kesinlikle katılmıyorum”*, % 12,1’i *“katılmıyorum”* cevabını verirken, % 22,7’si *“kararsızım”*, % 52,6’sı *“katılıyorum”*, % 11,7’si *“kesinlikle katılıyorum”* demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 64,3’ü *“Muhtelifü'l-hadis” kavramının neyi ifade ettiğini açıklayabildiklerini* ifade etmiştir.

3.3. İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Hadis Kaynaklarına Vukufiyetlerine Yönelik Bulgular

Tablo 24. “Kütüb-ü Tis’a” kavramının ne ifade ettiğini biliyor ve bu kaynakları sayabiliyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	28	11,3
Kararsızım	60	24,3
Katılıyorum	96	38,9
Kesinlikle Katılıyorum	61	24,7
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “Kütüb-ü Tis’a” kavramının ne ifade ettiğini biliyor ve bu kaynakları sayıp saymadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 11,3’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 24,3’ü “kararsızım”, % 38,9’u “katılıyorum”, % 24,7’si “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 63,6’sı “Kütüb-ü Tis’a” kavramının ne ifade ettiğini bilip ve bu kaynakları sayabildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 25. İmam Buhârî’nin eserini oluştururken nasıl bir metodu benimsediğini biliyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,4
Katılmıyorum	15	6,1
Kararsızım	49	19,8
Katılıyorum	128	51,8
Kesinlikle Katılıyorum	54	21,9
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “İmam Buhârî’nin eserini oluştururken nasıl bir metodu benimsediğini bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 0,4’ü “kesinlikle katılmıyorum”, % 6,1’i katılmıyorum cevabını verirken, % 19,8’i “kararsızım”, % 51,8’i “katılıyorum”, % 21,9’u “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 73,7’si İmam Buhârî’nin eserini oluştururken nasıl bir metodu benimsediğini bildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 26. *İmam Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahîh adlı eserinden en az bir bölümü baştan sona okudum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	3,6
Katılmıyorum	102	41,3
Kararsızım	37	15,0
Katılıyorum	72	29,1
Kesinlikle Katılıyorum	27	10,9
Toplam	247	100,0

“İmam Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahîh adlı eserinden en az bir bölümü baştan sona okudukları” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 3,6'sı *“kesinlikle katılmıyorum”*, % 41,3'ü *“katılmıyorum”* cevabını verirken, % 15'i *“kararsızım”*, % 29,1'i *“katılıyorum”*, % 10,9'u *“kesinlikle katılıyorum”* demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 40'ı İmam Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahîh adlı eserinden en az bir bölümü baştan sona okuduklarını ifade etmiştir.

3.4. İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Hadis Edebiyatından Yararlanma Kabiliyetine Yönelik Bulgular

Tablo 27. *Bir hadisi açıklarken hangi kaynaklardan yararlanabileceğimi biliyorum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,2
Katılmıyorum	35	14,2
Kararsızım	75	30,4
Katılıyorum	105	42,5
Kesinlikle Katılıyorum	29	11,7
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine *“Bir hadisi açıklarken hangi kaynaklardan yararlanabileceğini bilip bilmedikleri”* sorulmuş öğrencilerin % 1,2'si *“kesinlikle katılmıyorum”*, % 14,2'si *“katılmıyorum”* cevabını verirken, % 30,4'ü *“kararsızım”*, % 42,5'i *“katılıyorum”*, % 11,7'si *“kesinlikle katılıyorum”* demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 53,2'si bir hadisi açıklarken hangi kaynaklardan yararlanabileceğini bildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 28. *Bir hadisin yer aldığı kaynağı tespit edebilir ve ilgili kaynakta bu hadisi bulabilirim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,2
Katılmıyorum	45	18,2
Kararsızım	83	33,6
Katılıyorum	91	36,8
Kesinlikle Katılıyorum	25	10,1
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “Bir hadisin yer aldığı kaynağı tespit edip ve ilgili kaynakta bu hadisi bulup bulamayacakları” sorulmuş öğrencilerin % 1,2’si “kesinlikle katılmıyorum”, % 18,2’si “katılmıyorum” cevabını verirken, % 33,6’sı “kararsızım”, % 36,8’i “katılıyorum”, % 10,1’i “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 46,9’u bir hadisin yer aldığı kaynağı tespit edebileceğini ve ilgili kaynakta bu hadisi bulabileceğini ifade etmiştir.

3.5. İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Hadis Dersinin Diğer İslami İlimleri Anlamaya Katkısına Yönelik Bulgular

Tablo 29. *Hadis Metinleri Derslerinde edindiğim birikim, İslam Hukuku kapsamında karşılaştığım sorulara daha rahat cevap vermeme sağlar*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,4
Katılmıyorum	13	5,3
Kararsızım	40	16,2
Katılıyorum	134	54,3
Kesinlikle Katılıyorum	59	23,9
Toplam	247	100,0

“Hadis Metinleri Derslerinde edindikleri birikimin, İslam Hukuku kapsamında karşılaştıkları sorulara daha rahat cevap vermelerini sağlayıp sağlamadıkları” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 0,4’ü “kesinlikle katılmıyorum”, % 5,3’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 16,2’si “kararsızım”, % 54,3’i “katılıyorum”, % 23,9’u “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 78, 2’si Hadis Metinleri Derslerinde edindikleri birikimin, İslam Hukuku kapsamında karşılaştığı sorulara daha rahat cevap vermelerini sağladığını ifade etmiştir.

Tablo 30. *Hadis Metinleri Derslerinde edindiğim birikim, Kalam ilmi kapsamında karşılaştığım sorulara daha rahat cevap vermeme sağlar*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	12	4,9
Kararsızım	54	21,9
Katılıyorum	127	51,4
Kesinlikle Katılıyorum	52	21,1
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “Hadis Metinleri Derslerinde edindikleri birikimin Kalam ilmi kapsamında karşılaştıkları sorulara daha rahat cevap vermelerini sağlayıp sağlamadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 4,9’u “katılmıyorum” cevabını verirken, % 21,9’u “kararsızım”, % 51,4’ü “katılıyorum”, % 21,1’i “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 72,5’i Hadis Metinleri Derslerinde edindikleri birikimin, Kalam ilmi kapsamında karşılaştığı sorulara daha rahat cevap vermelerini sağladığını ifade etmiştir.

Tablo 31. *Hadis Metinleri Derslerinde edindiğim birikim, Tefsir ilmi kapsamında karşılaştığım sorulara daha rahat cevap vermeme sağlar*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	14	5,7
Katılmıyorum	32	13,0
Kararsızım	135	54,7
Katılıyorum	66	26,7
Kesinlikle Katılıyorum	52	21,1
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “Hadis Metinleri Derslerinde edindikleri birikimin Tefsir ilmi kapsamında karşılaştıkları sorulara daha rahat cevap vermelerini sağlayıp sağlamadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 5,7’si “katılmıyorum” cevabını verirken, % 13’ü “kararsızım”, % 54,7’si “katılıyorum”, % 26,7’si “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 81,4’ü Hadis Metinleri Derslerinde edindikleri birikimin, Tefsir ilmi kapsamında karşılaştığı sorulara daha rahat cevap vermelerini sağladığını ifade etmiştir.

3.6. İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Hadis Dersinin İçeriği ve Kendi Hayatlarına Etkilerine Yönelik Bulgular

Tablo 32. *Vahyi anlayabilmek ve uygulayabilmek için sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyorum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,4
Katılmıyorum	5	2,0
Kararsızım	86	34,8
Katılıyorum	155	62,8
Kesinlikle Katılıyorum	52	21,1
Toplam	247	100,0

"Vahyi anlayabilmek ve uygulayabilmek için sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyup duymadıkları" öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 0,4'ü "kesinlikle katılmıyorum", % 2'si "katılmıyorum" cevabını verirken, % 34,8'i "katılıyorum", % 62,8'i "kesinlikle katılıyorum" demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 97,6'sı Vahyi anlayabilmek ve uygulayabilmek için sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir.

Tablo 33. *Anlamakta zorlandığım bir rivayetle karşılaştığımda, onun Hz. Peygamber tarafından söylenmiş olamayacağını kabul ederim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	34	13,8
Katılmıyorum	75	30,4
Kararsızım	95	38,5
Katılıyorum	33	13,4
Kesinlikle Katılıyorum	10	4,0
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine "Anlamakta zorlandığı bir rivayetle karşılaştığında, onun Hz. Peygamber tarafından söylenmiş olamayacağını kabul edip etmedikleri" sorulmuş öğrencilerin % 13,8'i kesinlikle katılmıyorum", % 30,4'ü "katılmıyorum" cevabını verirken, % 38,5'i "kararsızım" % 13,4'ü "katılıyorum", % 4'ü "kesinlikle katılıyorum" demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 17,4'ü anlamakta zorlandığı bir rivayetle karşılaştığında, onun Hz. Peygamber tarafından söylenmiş olamayacağını kabul ettiklerini ifade etmiştir.

Tablo 34. *Hadis Usulü ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okudum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	4,0
Katılmıyorum	110	44,5
Kararsızım	35	14,2
Katılıyorum	78	31,6
Kesinlikle Katılıyorum	14	5,7
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “*Hadis Usulü ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okuyup okumadıkları*” sorulmuş öğrencilerin % 4’ü “*kesinlikle katılmıyorum*”, % 44,5’i “*katılmıyorum*” cevabını verirken, % 14,2’si “*kararsızım*” % 31,6’sı “*katılıyorum*”, % 5,7’si “*kesinlikle katılıyorum*” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 36,3’ü Hadis Usulü ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okuduklarını ifade etmiştir.

Tablo 35. *Hadis Tarihi ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okudum*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	16	6,5
Katılmıyorum	117	47,4
Kararsızım	37	15,0
Katılıyorum	65	26,3
Kesinlikle Katılıyorum	12	4,9
Toplam	247	100,0

“*Hadis Tarihi ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okuyup okumadıkları*” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 6,5’i “*kesinlikle katılmıyorum*”, % 47,4’ü “*katılmıyorum*” cevabını verirken, % 15’i “*kararsızım*” % 26,3’sü “*katılıyorum*”, % 4,9’u “*kesinlikle katılıyorum*” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 31,2’si Hadis Tarihi ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okuduklarını ifade etmişken % 53,8’i de okumadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 36. İlahiyat eğitimi almış biri olarak, bir topluluğa konuşma yaparken ahlakla ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyabilirim

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	18	7,3
Kararsızım	52	21,1
Katılıyorum	129	52,2
Kesinlikle Katılıyorum	46	18,6
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “İlahiyat eğitimi almış biri olarak, bir topluluğa konuşma yaparken ahlakla ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyup okuyamayacakları” sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 7,3’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 21,1’i “kararsızım” % 52,2’si “katılıyorum”, % 18,6’sı “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 70,8’i İlahiyat eğitimi almış biri olarak, bir topluluğa konuşma yaparken ahlakla ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuduklarını ifade etmiştir.

Tablo 37. İlahiyat eğitimim sırasında Hadis Tarihi ile ilgili edindiğimiz bilgiler ve okuduğumuz kaynaklar yeterlidir

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	26	10,5
Katılmıyorum	75	30,4
Kararsızım	92	37,2
Katılıyorum	48	19,4
Kesinlikle Katılıyorum	6	2,4
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “İlahiyat eğitimi sırasında Hadis Tarihi ile ilgili edindikleri bilgiler ve okudukları kaynakların yeterli olup olmadığı” sorulmuş, öğrencilerin % 10,5’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 34,4’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 37,2’si “kararsızım” % 19,4’ü “katılıyorum”, % 2,4’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 21,8’i İlahiyat eğitimi sırasında Hadis Tarihi ile ilgili edindikleri bilgiler ve okudukları kaynakları yeterli görmüştür.

Tablo 38. İlahiyat Fakültesi'nde eğitim almış biri olarak, bir topluluğa konuşma yaparken ibadetle ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyabilirim

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	20	8,1
Kararsızım	53	21,5
Katılıyorum	119	48,2
Kesinlikle Katılıyorum	53	21,5
Toplam	247	100,0

"İlahiyat eğitimi almış biri olarak, bir topluluğa konuşma yaparken ibadetle ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyup okuyamayacakları" öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 0,8'i "kesinlikle katılmıyorum", % 8,1'i "katılmıyorum" cevabını verirken, % 21,5'i "kararsızım" % 48,2'si "katılıyorum", % 21,5'i "kesinlikle katılıyorum" demıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 69,7'si İlahiyat eğitimi almış biri olarak, bir topluluğa konuşma yaparken ibadetle ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuduklarını ifade etmiştir.

Tablo 39. Düzenli çalışan bir öğrenci olmama ve diğer derslerde zorluk yaşamama rağmen Hadis Metinleri Derslerinde zorlanıyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	23	9,3
Katılmıyorum	81	32,8
Kararsızım	52	21,1
Katılıyorum	66	26,7
Kesinlikle Katılıyorum	25	10,1
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine "Düzenli çalışan bir öğrenci olmalarına ve diğer derslerde zorluk yaşamamasına rağmen Hadis Metinleri Derslerinde zorlanıp zorlanmadıkları" sorulmuş öğrencilerin % 9,3'ü "kesinlikle katılmıyorum", % 32,8'i "katılmıyorum" cevabını verirken, % 21,1'i "kararsızım" % 26,7'si "katılıyorum", % 10,1'i "kesinlikle katılıyorum" demıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 38,1'i düzenli çalışan bir öğrenci olmalarına ve diğer derslerde zorluk yaşamamasına rağmen Hadis Metinleri Derslerinde zorlandıklarını ifade etmiştir.

Tablo 40. İLİTAM programında aldığım Arapça dersleri, Hadis Metinleri Derslerini anlamada yeterli olmaktadır

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	31	12,6
Katılmıyorum	89	36,0
Kararsızım	65	26,3
Katılıyorum	52	21,1
Kesinlikle Katılıyorum	10	4,0
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “İLİTAM programında aldıkları Arapça dersleri, Hadis Metinleri Derslerini anlamada yeterli olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 12,6’sı “kesinlikle katılmıyorum”, % 36’sı “katılmıyorum” cevabını verirken, % 26,3’ü “kararsızım” % 21,1’i “katılıyorum”, % 4’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 25,1’i İLİTAM programında aldıkları Arapça dersleri, Hadis Metinleri Derslerini anlamada yeterli olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 41. Hadis Dersinin sünneti doğru anlamada faydalı olacağını düşünüyorum

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,4
Katılmıyorum	2	8,
Kararsızım	4	1,6
Katılıyorum	79	32,0
Kesinlikle Katılıyorum	161	65,2
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “Hadis Dersinin sünneti doğru anlamada faydalı olup olmayacağı” sorulmuş öğrencilerin % 0,4’ü “kesinlikle katılmıyorum”, % 0,8’i “katılmıyorum” cevabını verirken, % 1,6’sı “kararsızım”, % 32’si “katılıyorum”, % 65,2’si “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 97,2’si Hadis Dersinin sünneti doğru anlamada faydalı olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 42. *Hadis Metinleri Derslerinde Arapça eğitim/seviyem yeterli olmadığı için zorlanmaktayım*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	14	5,7
Katılmıyorum	55	22,3
Kararsızım	34	13,8
Katılıyorum	101	40,9
Kesinlikle Katılıyorum	43	17,4
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “Hadis Metinleri Derslerinde Arapça eğitim/seviyeleri yeterli olmadığı için zorlanıp zorlanmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 5,7’si “kesinlikle katılmıyorum”, % 22,3’ü “katılmıyorum” cevabını verirken, % 13,8’i “kararsızım”, % 40,9’u “katılıyorum”, % 17,4’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 58,3’ü Hadis Metinleri Derslerinde Arapça eğitim/seviyeleri yeterli olmadığı için zorlandıklarını ifade etmiştir.

Tablo 43. *Hadis Derslerinde öğrendiğim hadisler, ibadetlerimde daha dikkatli davranmamı temin eder*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	,8
Katılmıyorum	3	1,2
Kararsızım	12	4,9
Katılıyorum	123	49,8
Kesinlikle Katılıyorum	107	43,3
Toplam	247	100,0

“Hadis derslerinde öğrendikleri hadislerin, ibadetlerinde daha dikkatli davranmalarını temin edip etmedikleri” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 0,8’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 1,2’si “katılmıyorum” cevabını verirken, % 4,9’u “kararsızım” % 49,8’i “katılıyorum”, % 43,3’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 93,1’i hadis derslerinde öğrendikleri hadislerin, ibadetlerinde daha dikkatli davranmalarını temin ettiğini ifade etmiştir.

3.7. İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin Medya ve Hadis İlişkisine Yönelik Bulgular

Tablo 44. Sosyal medyada düzenli olarak (her Cuma, önemli gün ve gecelerde vb.) hadis paylaşırım

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	25	10,1
Katılmıyorum	108	43,7
Kararsızım	45	18,2
Katılıyorum	55	22,3
Kesinlikle Katılıyorum	14	5,7
Toplam	247	100,0

İLİTAM Bölümü öğrencilerine “Sosyal medyada düzenli olarak (her Cuma, önemli gün ve gecelerde vb.) hadis paylaşım paylaşmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 10,1’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 43,7’si “katılmıyorum” cevabını verirken, % 18,2’i “kararsızım” % 22,3’ü “katılıyorum”, % 5,7’si “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 28’i sosyal medyada düzenli olarak (her Cuma, önemli gün ve gecelerde vb.) hadis paylaştıklarını ifade etmiştir.

Tablo 45. Sosyal medyada hadis olarak paylaşılan sözlerin, gerçekten hadis kaynaklarında nakledilip nakledilmediğini sorgulamadan hadis olduğuna inanırım

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	94	38,1
Katılmıyorum	123	49,8
Kararsızım	20	8,1
Katılıyorum	9	3,6
Kesinlikle Katılıyorum	1	,4
Toplam	247	100,0

Öğrencilere “Sosyal medyada hadis olarak paylaşılan sözlerin, gerçekten hadis kaynaklarında nakledilip nakledilmediğini sorgulamadan hadis olduğuna inanıp inanmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 38,1’i “kesinlikle katılmıyorum”, % 49,8’i “katılmıyorum” cevabını verirken, % 8,1’i “kararsızım” % 3,6’u “katılıyorum”, % 0,4’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 87,9’u Sosyal medyada hadis olarak paylaşılan sözlerin, gerçekten hadis kaynaklarında nakledilip nakledilmediğini sorgulamadan hadis olduğuna inanmadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 46. *Basın yayın organlarındaki hadis ve sünnet konulu yayınları ilgiyle takip ederim*

	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,2
Katılmıyorum	54	21,9
Kararsızım	54	21,9
Katılıyorum	113	45,7
Kesinlikle Katılıyorum	18	7,3
Toplam	247	100,0

“Basın yayın organlarındaki hadis ve sünnet konulu yayınları ilgiyle takip edip etmedikleri” öğrencilere sorulmuş öğrencilerin % 3,2’si “kesinlikle katılmıyorum”, % 21,9’u “katılmıyorum” cevabını verirken, % 21,9’u “kararsızım” % 45,7’si “katılıyorum”, % 7,3’ü “kesinlikle katılıyorum” demiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 53’ü basın yayın organlarındaki hadis ve sünnet konulu yayınları ilgiyle takip ettiklerini ifade etmiştir.

Sonuç

2021 yılı itibarıyla Türkiye’de İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi adları altında eğitim veren 116 Yüksek din öğretimi kurumu ve yaklaşık 10 bin akademik personel bulunmaktadır.¹⁹ Örgün eğitim, ön lisans ve İLİTAM programları dahil yüz elli bini aşkın öğrenci yüksek din öğretimi programlarında okumaktadır.²⁰ Böylesine büyük bir eğitim faaliyeti yürüten İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinin hem gelenekten gelen hem de çağın getirmiş olduğu süreçlerin gereği olarak devletin ve toplumun beklentileri doğrultusunda eğitim niteliklerini geliştirmeleri gerekmektedir. Özellikle büyüyen öğrenci sayıları ile birlikte İLİTAM programları başlangıçta iyi niyetle açılmış olsalar bile günümüzde geline nokta ilahiyat alanı ile ilgili temel yeterlilikler konusunda İLİTAM mezunlarının örgün ilahiyat mezunlarına göre istenilen düzeyde olmadıkları tespit edilmiştir.²¹ Bununla birlikte İlahiyat fakültelerinin açık öğretim fakültelerine dönüştürülme

19 İlahiyat fakültelerinin sayısı Mart 2021 tarihinde Türkiye’deki üniversitelerin web sitelerine girilerek hesaplanmıştır.

20 Mustafa Kiriş, *İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı Ekseninde Türkiye’de Din Eğitimi*, (Ankara: İlâhiyât Yayınevi, 2018), 100.

21 DEM Rapor, s,3-7.

tehlikesi²² İLİTAM programları ve eğitimi üzerine daha fazla çalışma yapmayı gerekli kılmaktadır.

İLİTAM bölümü öğrencilerinin hadis dersine yönelik tutumlarının incelendiği bu çalışmada öğrencilerin;

İLİTAM programındaki hadis derslerinin sayısının yetersiz olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Öğrenciler, İLİTAM programının 2. sınıf birinci ve ikinci yarısında ikişer saat olan Hadis Metinleri Derslerinin sayısını yetersiz bulmakta ve artırılmasını talep etmektedirler.

İlahiyat ön lisansta okudukları Hadis Tarihi ve Usulü kaynaklarının yetersiz kaldığını belirtmektedirler. Ön lisansta okumuş oldukları kaynaklar yetersiz olduğu için bu dersler için takviye istemektedirler. Ders programına onların bu eksiklerini giderici ilave dersler konulabilir.

Araştırma sonucunda İLİTAM bölümü öğrencilerinin kendilerini örgün İlahiyat öğrencilerine göre yetersiz hissettikleri görülmüştür. Bir önceki maddenin sonuçlarından biri olan bu durum genelde İLİTAM programında özelde ise Hadis derslerinde kendisini hissettirmektedir.

Öğrencilerin, İLİTAM programında yer alan Hadis Metinleri Dersinde hocaların usul konularına girmelerini önemsedikleri görülmüştür. Bu tespit önceki sonuçları doğrular ve destekler mahiyettedir. Hadis Tarihi ve Usulü ile ilgili eksiklerin öğretim elemanları tarafından tamamlanması öğrencileri memnun etmekte ve olumsuz bir durum oluşturmamaktadır. Öğrencilerin bu tutumu aynı zamanda Hadis dersi özelinde öğrenme arzularının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin, Hadis Edebiyatından yararlanma konularında yetersiz kaldıkları görülmüştür. Örgün eğitimde ders sayısının ve çeşidinin fazla olması bu açığı kapatmaktadır. Örgün eğitimde ders içi ve ders dışı yapılan araştırma ve ödevlerin İLİTAM programında yapılamaması Hadis Edebiyatını tanıma ve ondan yararlanma imkânını azaltmaktadır.

Öğrencilerin, Hadis Usulü ve Tarihi konularında ders kitabı haricinde okuma yapmadıkları görülmüştür. Ders kitabı haricinde bir okuma yapmamak genellikle

22 Ekrem Demirli, "Asırlık Bir Müktesebat Yok Olmadan: İlahiyat Fakültelerini Açık öğretim Fakültesi Yapmak."ErişimTarihi:20.03.2020.<https://www.fikriyat.com/yazarlar/akademidekremdemirli/2019/02/10/asirlik-bir-muktesebat-heba-olmadanilahiyat-fakulteleriniacik-ogretim-fakultesi-yapmak>.

merak duymamak veya vakit bulamak nedeniyle olabilir. Bu durum yüz yüze eğitim ve iletişim ile giderilebilir.

Öğrencilerin Arapça eğitimi eksikliklerinden dolayı Hadis Metinleri Derslerinde zorlandıkları sonucu çıkmıştır. İLİTAM programında hazırlık programının bulunmaması ve Arapça ders saatlerinin sınırlı olması nedeniyle öğrencilerin Hadis Metinleri Derslerinde zorlandığı söylenebilir.

İLİTAM bölümünde okuyan öğrencilerin hadis dersine yönelik tutumlarını örgün İlahiyat bölümü öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalarla²³ karşılaştırdığımızda iki bölüm öğrencilerinin Hadis Usulünün temel kaynaklarına vukufiyet ve Arapça dersleri konusunda yetersiz kaldıkları görülmektedir. Buna karşın örgün İlahiyatta okuyan öğrencilerin Hadis Usulü, Hadis Edebiyatı ve Hadis İlimleri konularında İLİTAM bölümü öğrencilerine göre daha iyi konumda olduğu sonucu çıkmıştır. Bunun sebebi olarak örgün eğitim öğrencilerinin Hadis Usulü ve Tarihi Derslerinin yanında gördükleri diğer hadis dersleri olduğu söylenebilir. Çünkü İLİTAM bölümü öğrencileri toplam dört saat Hadis Metinleri Dersi görünürken örgün eğitimde ders saati seçmeli dersler hariç asgari 12 saattir. Seçmeli dersleri ilave ettiğimizde bu saatler daha da artmaktadır.

Bu bağlamda;

İLİTAM programı yeniden revize edilerek örgün İlahiyat müfredatı ile uyumlu hale getirilerek programa Hadis Usulü, Hadis Tarihi ve Hadis Edebiyatı gibi dersler konabilir,

Dil altyapısından kaynaklanan eksikler olabildiğince asgariye indirilerek Hadis Metinleri Derslerinin anlaşılabilirliği arttırılabilmek için Arapça ders saatleri fazlalaştırılabilir,

İmkânlar ölçüsünde yüz yüze eğitim süresi artırılarak öğrencilerin öğretim elemanları ile doğrudan teması sağlanabilir. Böylece öğrencilerin öğrenmek istedikleri konuları öğretim elemanlarına doğrudan sorma imkânı doğacaktır. Asgari ölçüde de olsa öğretim elemanları ile doğrudan iletişim öğrencilerin bilgi, donanım ve motivasyonları açısından olumlu katkılar sunacaktır.

Sonuç olarak; İLİTAM programı mezunları örgün ilahiyat eğitimiyle aynı diplomayı aldıklarından dolayı eğitim açısından da olabildiğince aynı eğitimin verilmesi

23 Salih Kesgin, "İlahiyat Fakültelerinde Hadis Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını: Tespit ve Teklifler", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2 (2016).

standartlık ve kalite açısından önemlidir. Bu eğitim yapılırken İLİTAM programı öğrencilerini örgün ilahiyat öğrencilerine göre negatif ayrımcılık yapmamak²⁴ ve bu bölümde öğrenim gören öğrencilerin motivasyonunu yüksek tutmak verilen eğitimin niteliği açısından oldukça önemlidir.

Kaynakça

- "25. İlahiyat ve İslâmî İlimler Fakülteleri Dekanlar Toplantısı Sonuç Bildirgesi – İlahiyat Fakültesi". Erişim: 24 Nisan 2021. <https://ilahiyat.sinop.edu.tr/25-ilahiyat-ve-islami-ilimler-fakulteleri-dekanlar-toplantisi-sonuc-bildirgesi/>.
- "26. İlahiyat ve İslâmî İlimler Dekanlar Toplantısı Sonuç Bildirisi". *adanapost*. Erişim: 24 Nisan 2021. <https://www.adanapost.com/26-ilahiyat-ve-islami-ilimler-dekanlar-toplantisi-sonuc-bildirisi-139717h.htm>.
- Altaş, N. "Türkiye'de Dini Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları". *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/31 (2016): 7-42
- Altun, Emrah. "Eğitmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Pedagojik Yeterliliklerinin Uzaktan Eğitim Ders Videoları Aracılığıyla İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2020.
- Arkan, Atilla. "İlahiyat Eğitimi ve İlahiyat Lisans Tamamlama Programları (İLİTAM)". *SETA*. Erişim 28 Aralık 2018. <https://www.setav.org/ilahiyat-egitimi-ve-ilahiyat-lisans-tamamlama-programlari-ILITAM/>.
- Arslan, F. Ö. Korkmaz. İLİTAM Lisans Tamamlama Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Etkileşim Kaygıları ve Uzaktan Eğitime Dönük Tutumları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/1 (2019): 12-25.
- Bunker, E. The History of Distance Education Through the Eyes of The International Council for Distance Education. Ed. M. G. Moore & W. G. Anderson. *Handbook of distance education* içinde (ss. 49-66). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2003.
- Çakan, İ. Lütfi. "İlahiyat Fakültelerinde Hadis Öğretimi". *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu Kitabı* içinde. ss. 353-361. Bu bildiri, 21-23 Ekim 1987 tarihleri arasında Samsun'da gerçekleştirilen Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu'nda sunulmuştur. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yay., 1988.
- Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) İlahiyat Lisans Tamamlama Programları ile İlgili Geçici Kanun Tasarısı Üzerine Değerlendirme (2018). Erişim 17.02.2019. https://media.dem.org.tr/dir/dem/dem/proje/goruntuleme/20181229152145_0.pdf.
- Demirli, E. (2019). Asırlık Bir Müktesebat Yok Olmadan: İlahiyat Fakültelerini Açıköğretim Fakültesi Yapmak. Erişim 20.03.2021. <https://www.fikriyat.com/yazarlar/akademi/ekremdemirli/2019/02/10/asirlik-bir-muktesebat-heba-olmadan-ilahiyat-fakultelerini-acik-ogretim-fakultesi-yapmak>.
- Gujjar, A. A., M. A. Malik. "Preparation of Instructional Material for Distance Teacher Education". *Turkish Online Journal of Distance Education* 8/1 (2007): 55-63.

24 İLİTAM bölümü öğrencilerine yönelik olumsuz durumlar için bk. Karateke, "İLİTAM Öğrencilerinin Bu Programı Seçme Nedenleri ve Karşılaştıkları Sorunlar", 249.

- Gümrükçüoğlu, S., M. F. Genç. "İLİTAM Bölümü Öğrencilerinin İlahiyat Eğitimine Bakışı Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İLİTAM Örneği". *İHYA Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*. 6/2 (2020): 640-656.
- Karasar, N. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Karateke, Tuncay. "İLİTAM Öğrencilerinin Bu Programı Seçme Nedenleri ve Karşılaştıkları Sorunlar: Fırat Üniversitesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/39 (Haziran 2020): 235-262. <https://doi.org/10.34234/ded.634501>.
- Kaymakcan, Recep, Hasan Meydan, Adnan Telli, Kübra Cevherli. "Paydaşlara Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11/26 (2013): 71-110.
- Kaymakcan, Recep, Hasan Meydan, Adnan Telli, Kübra Cevherli. "İlahiyat Lisans Tamamlama Programının Verimliliği Üzerine Olgusal Bir Araştırma". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13/26 (2014): 43-62.
- Kılıç, Y. "Eş Zamanlı ve Eş Zamansız Uzaktan Eğitim Ortamlarındaki Çevrimiçi Etkileşimlerin Yapısal Çözümlemesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2010.
- Kiriş, Mustafa. *İlahiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı Ekseninde Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: İlahiyat, 2018.
- Köylü, M. "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik mi Nitelik mi?". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35/35 (2013): 21-44.
- Martı, Huriye. "Hadis Usulü Bilincinin Geliştirilmesi Bağlamında İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Usul Algısına Yönelik Ampirik Bir Çalışma". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/28 (01 Mayıs 2009): 47-68.
- Moore, M. G. "Theory of transactional distance". *Theoretical principles of distance education* içinde. ss. 20-35. London: Routledge, 1993.
- Polat, Salahattin. "İlahiyat Fakültelerinde Hadis Dersleri (Amaç, Muhteva ve Metot Hakkında Teklifler)". *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu Kitabı* içinde. ss. 362-370. Bu bildiri, 21-23 Ekim 1987 tarihleri arasında Samsun'da gerçekleştirilen Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu'nda sunulmuştur. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yay., 1988.
- Ürkmez, Ahmed. "Sosyal Kesimler ve Sünnet Algıları Araştırması: Malatya (Hadis Alan Yorumu)". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/28 (2012): 97-128.

